POGLED U TOPONIMIJU ŽUPE VID

1. UVOD

Selo Vid smješteno je pet kilometara zapadno od Metkovića, na putu koji iz Neretvanske doline vodi prema Ljubuškome. Nastalo je na razvalinama Narone, drugoga po veličini antičkoga grada u Dalmaciji. Ime Narona Petar Skok (Sk 2: 524) drži predrimskim te ga povezuje s korijenom *nara/nera* 'izvorska voda' koji navodi Ribezzo (koji navodi k tome etruščanske i grčke usporednice), a Meyer s osnovom **ner-/*nar* s kojom se povezuje i hrvatski glagol *roniti* (mjesno u Neretvanskoj krajini *norit*). Spona je između antike i srednjovjekovlja crkva svetoga Vida, nastala na temeljima starokršćanske bazilike iz 5. stoljeća. (M. Vidović 1998: 134) U štovanje se svetoga Vida pretočio kult poganskoga hrvatskog božanstva Svantevida te su stare crkvice posvećene svetomu Vidu često i spomenici pokrštavanja hrvatskoga stanovništva u našim krajevima. Ime je sela nastalo transonimizacijom od imena spomenutoga svetca, a njegovim imenom motiviran je i niz toponima na širemu području. U Neretvanskoj dolini to su *Vidonje* (župa u Zažablju te zaselak sela Plina na desnoj obali Neretve), a na stolačkome području *Vidovo polje*, *Vidoštak* te *Bitunja* (usp. *Bitoie* < *Vidoje* <

Slika 1. Motiv iz Vida (fotografirao: Ivica Puljan)

vidovic.indd 288 3/6/15 9:08:32 AM

Vitus; osobno ime *Bitoie* zabilježeno je u Trogiru 1322.[1]; Sk 3: 585). Uostalom i sam se Stolac nazivao Vidoškim Gradom.

Prve sigurne vijesti o postojanju naselja nastala na temeljima Narone nahodimo u 14. stoljeću. Tada je Juraj Radetić, koji je umro u Neretvi (riječ je zapravo o Drivi čije je latinsko i poslije talijansko ime bilo *Narenta* – Neretva) 1348., ostavio crkvi svetoga Vida legat od 80 dukata. Gojislav (H)orlović iz Drive 1444. ostavio je pak trećinu legata crkvi *in Santo Vido* (Sivrić-Anđelić 1999: 131), što upućuje na to da je starije ime naselja ipak bilo Sveti Vid[2], a tu pretpostavku dodatno potvrđuje činjenica da se na talijanskim zemljovidima naselje navodilo pod imenom *Santo Vido*. Crkva se svetoga Vida spominje i 1405., a makarski biskup Lišnjić 1670. spominje crkvu svetoga Vida i Modesta (M. Vidović 1998: 132). Rijeka Norin i prevozište na Norinu na kojemu se plaća carina spominje se 1397. te ponovno 1408. u pismu kralja Ostoje braći Radivojevićima. Vjerojatno se navedeno prevozište nalazilo u Vidu jer je sačuvan jedan srednjovjekovni pečat (pretpostavlja se iz 15. stoljeća) s natpisom *Sigillum commitis Marci de castrol Widi.* (M. Vidović 2000: 469)[3] Riječ je, dakle, iako ne možemo pouzdano odrediti godinu nastanka pečata, o prvome spomenu sela pod novim, hrvatskim imenom Vid.[4] Da je Vid sigurno bio nastanjeno i ranije u srednjemu vijeku, pokazuju toponimi koji upućuju na trgovinu solju (npr. *Slanica* < *slanica* 'solana') koja se nastavila i tijekom osmanlijske okupacije (npr. *Tuzibelj*; usp. *tuz* 'sol'). S obzirom na važnost proizvodnje i prodaje soli u ta vremena u Vidu je moralo postojati barem manje trgovište ako već nije nastalo znatnije utvrđeno naselje. Od drugih se naselja u župi razmjerno rano spominje *Prud* (ime je selo dobilo preobrazbom od homonimnoga hidronima; apelativ *prud* u mjesnome govoru označuje izvorski nanos u obliku praga)[5] – srednjovjekovno naselje ili prostor na kojemu su Dubrovčani za svoje potrebe u *Drivi* (<

[1] Bitunja se u povijesnim vrelima spominje 1433. (Dinić 1967: 191). U Gorskome kotaru pak nahodimo potvrdu antroponima *Vitun* (prema kojemu bi nastao antroponim **Bitun*) uščuvanu u hidronimu *Vitunjčica*. U Hercegovini su mi poznata još dva toponima u kojima prepoznajemo kršćansko ime Vid s betacizmom: hidronim *Bitomišlja* (vrelo u brdima iznad Zavale u Popovu; usp. hibridno ime *Vitomisal*) i ojkonim *Bitunjani* (zaselak u Zvirovićima u Brotnju u kojemu je zabilježeno prezime Bitunjanin; budući da je riječ o ogranku roda Daničić, lako je moguće da su se Daničići iz Radetića u nekome razdoblju preselili u Bitunju kod Stoca i odande prešli u Zviroviće). Na ljubinjskome području bilježimo i ojkonim *Vitonja*. U Rudi kod Sinja pak nahodimo prezime *Bitunjac* i oronim *Bitunjsko brdo*. Po svemu su se sudeći Bitunjci na sinjsko područje doselili iz Brotnja. Potvrde kršćanskoga imena Vid s betacizmom ne bilježe se u radu Šimunović–Lukenda 1995.

[2] Uostalom na slavenskim su područjima naselja koja su nastala preobrazbom antroponima veoma rijetka i obično su novijega postanja.

[3] U prijevodu: *Pečat kneza Marka iz tabora Vid*. Možda je pristanište bilo u *Tuz(i)belju* (< tur. *tuz* 'sol') jer je u srednjovjekovlju trgovina između Drive i stonske slanice (solane) bila veoma živa. Uostalom u Vidu postoji toponim *Slanica*, a od Crnića prema Gabeli postojalo je više slanih izvora (postoji i toponim *Slana draga*). Po pučkoj su se predaji stanovnici Tuz(i)belja stalno tužakali s doseljenicima u Vid te se pučkom etimologijom ime *Tuz(i)belj* dovodi u vezu s glagolom *tužiti (se)*.

[4] Po mojim se spoznajama Vid pod tim imenom u povijesnim vrelima sa sigurnom datacijom spominje tek 1687.

[5] Moguće je da Prud tada i nije bio naselje nego da su se u Prudskoj dragi jednostavno brala drva. Današnji je Prud razmjerno novo naselje nastalo uglavnom preseljenjem stanovništva iz Dragovije, no s obzirom na izloženost cjelokupnoga područja različitim ratnim sukobima, naselje je moglo više puta nastajati i nestajati.

vidovic.indd 289 3/6/15 9:08:36 AM

driva 'lađa'; usp. *drěvo*)[6], današnjoj Gabeli, sjekli drva u čemu su ih sprječavali knezovi Radivojevići, gospodari zapadnoga Huma. Zbog toga su se Dubrovčani žalili gospođi Vladi te knezovima Đurđu i Vukiću 1399. (Vego 1957: 98) Danas nepoznato naselje *Orman* u močvarnome dijelu blizu Gabele spominje se oko 1450. Budući da se naselje spominje prije osmanlijskih osvajanja, apelativ nije moguće povezati s turskim apelativom *orman* 'gusta šuma', nego je vjerojatno riječ o ojkonimu bliskomu toponimu *Rmanj* za koji Petar Skok (Sk 3: 149-150) i Petar Šimunović (2009: 59) drže da bi ga se moglo povezati s latinskim pridjevom *romanus* 'rimski, romanski', ali Petar Skok smatra kako nije isključeno da je toponim predrimskoga postanja. Na Ormanu je herceg Stjepan preselio Gabeljane i prijetio da će im zapaliti kuće ako se usude ostati u Gabeli (Vego 1957: 86). Orman se vjerojatno nalazio na obroncima brda Jasenica, negdje između današnje Gabele i Crnića. Ni naselje *Crni Vrh* (*Carnivarh*), iz kojega potječe Vuk(ić) Rupčić[7], spomenuto u različitim dokumentima 1434. – 1462., nije točno ubicirano (drži se da se nalazilo nedaleko od Čapljine, na desnoj obali rijeke Neretve; Sivrić-Anđelić 1999: 129), ali je moguće da se nalazilo negdje na Crnome brdu (Jasenici), iznad današnjih Crnića.

Vid se u srednjovjekovlju nalazio u sastavu srednjovjekovne humske župe Luka koja se prostirala uz obale Neretve južno od Dretelja i Tasovčića. Župa Luka[8] obuhvaćala je središnji i zapadni dio današnje Općine Čapljina, područje današnjega Grada Metkovića, Grada Opuzena, Općinu Kula Norinska, priblatski dio Općine Slivno te prostor današnjega Grada Ploča (bez Baćine). Kao i većina okolnih većih sela, poput Borovaca, Bijače i Otrića, i župa se Vid sastojala od niza zaselaka koji su zajedničko ime najčešće dobili po najvećemu među njima, što je bilježito za političko-teritorijalni ustroj srednjovjekovnoga Huma.[9] Zaseoci su župe Vid: *Crnići* (< *crnići* 'stanovnici koji žive pod Crnim brdom'[10]), *Crni Dolac* (< *crn* 'obrastao crnogoričnom šumom'), *Dragovija* (< *Dragov* < [*Dragova gradina*] + *-ija*)[11], *Gradina* (< *gradina* 'utvrda'), *Krivača*

[6] Povjesničari spomenuti povijesni ojkonim pod Daničićevim utjecajem bilježe u ijekaviziranome liku *Drijeva* iako je ojkonim u svim ćiriličnim srednjovjekovnim dokumentima zabilježen s ikavskim odrazom *jata* (naravno, ako *jat* nije zabilježen posebnim grafemom; usp. ARj 2: 779). Čak i pisari Stonske slanice (solane) bilježe ojkonim u ikavskome izgovoru. Gabelu je većina starosjedilaca napustila na prijelazu iz 17. stoljeća u 18. stoljeće i naselila se u nedaleki Opuzen, dok su se u Gabelu naselili uglavnom istočnohercegovački Hrvati ijekavci (i manji broj Srba, također ijekavaca), pa je Gabela dobrim dijelom poijekavljena za razliku od Opuzena koji je izrazito ikavski.

[7] Rupčići i danas nastanjuju obližnje Hardomilje.

[8] Ljubušaci i danas stanovnike područja između Počitelja i Opuzena nazivlju Lučani, a Brotnjaci tako nazivaju Trebižećane.

[9] Razlika je u odnosu na susjedna sela u slučaju Vida bila snažna tradicija o negdašnjoj važnosti sela. Upravo je tradicija i presudila da se sjedište župe postavi u Vid iako je na prijelazu iz 17. stoljeća u 18. stoljeće bilo i većih sela. Oko 1720. osnovana je župa Vid (koja se u početku nazivala norinskom župom) koja je obuhvaćala Vid, Dragoviju, Nova Sela, Borovce, Rujnicu i Desne, 1735. župa je razdijeljena te su pod župu Vid potpadali Vid, Dragovija i Vratar, a od 1765. Vratar pripada Borovcima. (M. Vidović 1998: 130)

[10] I ojkonim *Crnići* kod Stoca također možemo svrstati u skupinu odnosnih toponima jer je također motiviran oronimom, i to oronimom *Crni vrh*.

[11] Selo je nastalo krajem 17. stoljeća naseljavanjem stanovništva prebjegloga iz Hercegovine nakon mletačko-osmanskih ratova. *Dragova gradina* ime je brda iznad sela. Moguće je da je navedeni oronim mitološkoga postanja (< *drag* 'zmaj'). Sufiks *-ija* ima zbirno značenje te je grčko-romanskoga postanja. (Sk 1: 712) Na talijanskim zemljo-

vidovic.indd 290 3/6/15 9:08:36 AM

(< *kriv* 'lijev, neobrađen'), *Ograđ* (< *ograđ* 'ograđeni prostor za stoku'), *Podgrede* (< *greda* 'veća izdignuta stijena'), *Pristupak* (< *pristupak* 'pristanište za lađe'), *Prud* (< *prud* 'izvorski nanos u obliku praga'), *Tuz(i)belj* (< tur. *tuz* 'sol' + tur. *beyazi* 'bijel') i *Volarevići* (< *Volarević* < *volar* 'pripadnik nižega hrvatskog plemstva'). Spominje se i zaselak *Stanine* (< *stan* 'pastirska nastamba') nedaleko od Crnoga Doca koji je odavno napušten, a ne navodi se ni u jednome popisu vidonjskih zaselaka. Gradina, Pristupak i Tuz(i)belj danas su dijelom sela Vid, a dalmatinski dio Crnića, Krivača i Volarevići dijelom sela Prud. Drugi su zaseoci posve opustjeli u 20. stoljeću (po župnim statistikama jedna stanovnica još živi na Dragoviji, a do 2008. dvije su osobe živjele u Podgredama).

Ostala su neretvanska naselja pripadala župi Žaba (Vidonje, Dobranje i Slivno), župi Velika (Otrići, Mali Prolog i Pozla Gora) i župi Gorska (Pasičina, možda Plina; M. Sivrić 1999: 73). O nekim osobama koje su tada živjeli u Neretvi doznajemo iz dubrovačkog arhiva, a oznaka se *de Narenta* u dubrovačkim dokumentima uglavnom odnosi na Gabelu. Tako u Dubrovniku nahodimo oporuke u kojima se 1364. spominje Palko Medević, 1399. Cvjetko Bogdanić, 1423. Ratko Radunković, 1425. Radosava Milanova, 1426. Rakovije Pribilović[12] i Maruša Grubačević de Jezdić, 1435. Stanihna Slađenović, 1443. Radonja Milošević[13]... (M. Sivrić 1999: 92–93) Bratovštini su antunina u Dubrovniku u srednjemu vijeku pristupili Zuzorići (nekoć Vukčići) te Tvrtkovići, obitelji iz Neretve[14]. Među lazarinima podrijetlom iz Neretve nahodimo Dragoslaviće/Dragosaljiće, Dobrovojeviće i Radosaljiće rečene Žiliće (M. Sivrić 1999: 96). Važne su bile i obitelji Lučić Bagalović[15], Arbić te Franić Vasiljević iz Gabele. Među njima valja tražiti i stanovnike Vida koji se u nekoliko navrata naziva *Starom Gabelom* (< *gabela* 'carina' < tal. i srlat. g*abella*).[16] Godine se 1401. spominju Nikola Klarić[17], Tadija i Nikola Heraković, Stjepan Milošević i Ivan Kimović Vrsaljko[18] iz Neretve. (Sivrić 1999: 95) U popisu bosanskih plemenitaških obitelji izdvajaju se sljedeće obitelji koje su na neki način povezane s Neretvanskom krajinom: *Corstillo alias Paulovich com. de Trubinie, Popovo et Sonangliae; Grubaschevich*

vidima Dragovija je zapisana kao *Dragoulo*.

[12] Po Pribilovićima su vjerojatno prozvani Prebilovci kod Čapljine.

[13] Mikrotoponim *Miloševića greb* nalazi se u Gluščima pored Metkovića, a Milošević je i starije rodno ime današnjih nositelja prezimena Suton.

[14] Tvrtkoviće spominje Andrija Kačić Miošić kao zažapsku plemenitašku obitelj.

[15] Po obitelji je Bagalović koja je stanovala u Neretvanskoj krajini još u 18. stoljeću prozvano danas napušteno naselje *Bagalovići* koje se prethodno zvalo *Kameno Brdo*.

[16] To se ime za Vid najčešće spominje na prijelazu iz 17. stoljeća u 18. stoljeće nakon oslobođenja Neretvanske krajine od Osmanlija. Čini se da se to ime ipak ponajčešće odnosilo na Crniće koji leže na samoj granici. Sam se Vid u srednjovjekovlju često poistovjećivalo s Gabelom kojoj je najvjerojatnije i pripadao. Moguće je da je i crkva svetoga Vida koja se u 15. stoljeću često spominje zapravo nalazila u Vidu, a ne, kako se obično navodi, u Gabeli.

[17] Klarići su donedavno živjeli u neumskome Gradcu i Gabeli, a Dugandžiće nahodimo u Zvirovićima.

[18] Petar Vrsaljić spominje se 1702. kao posjednik u dobranjskome zaseoku Sankovići (Glibota 2006: 156), a u Srijetežu, hercegovačkome selu koje je nekoć bilo dijelom župe Dobranje, postoji zdenac Vrsaljkuša. Po predaji su se Vrsaljke odselili u Ravne kotare.

vidovic.indd 291 3/6/15 9:08:36 AM

de Gabella seu Narenta; Jlinich de Jllichi infra Mostar; Jelicich de Mostar[19]*; Morgnitich de villa Kutlovich in Xaxblie*[20]*, Novakovich de Xaxabia*[21]*, Nemagnich de Luka apud Xitomislo*[22]*, Sladoevich ab Imotta*[23]*, Tuartkovich de Dracsevo in Popovo, Vladmirovich de Usorich apud Mostar*[24]*, Xarkovich de Rasno*[25]*, Xilich...* (Fermendžin 1892: 560–561)

Nakon što su selo zaposjeli Osmanlije, vijesti o njemu zapravo i nemamo osim onih povezanih sa stanjem crkve svetoga Vida. Iscrpnije vijesti dobivamo tek 1688. kad je serdar Mate Bebić („od Ljubuškoga")[26] prešao sa 150 obitelji iz Bijače, Hardomilja i Zvirića na mletački teritorij kod Baćine te se novopridošlo stanovništvo naselilo u Pojezerju i Vidu te na Rujnici. Kao nagradu za borbu protiv Osmanlija sljedeći su Vidonjci i povremeni naseljenici Vida 1704. dobili posjede: Andrija Klobučić (u Desnama i Staroj Gabeli), Andrijana Marević u Plini, Ilija Mitrović u Staroj Gabeli, Jure Brečić u Strugovima, Ivan Musulinović u Strugovima, Ivan Jurišinović u Staroj Gabeli i na Orepku, Ivan Buović i neki Marušić u Staroj Gabeli i Crnićima, Lucija Reljanović ispod Dragovije, Luka Stojanović na Dragoviji, Mileta Prolimnik u Suvoj Lokvi i na Dragoviji, Mileta Mialić na Dragoviji i ispod brda Mrkodol, Martinčević (Martinac) i Mijo Perijan na Dragoviji, Mijo Vujčić u Ograđu i Borovcima, Nikola Grgurinović u Staroj Gabeli, Nikola Kužić u Kužića ogradi kod Gabele, Pave Buovac na Gradini, Stjepan Smoljanović u Staroj Gabeli, Toma Romanžić u Staroj Gabeli i na Gradini, Vid Jerković na Ograđu te Bašić (danas Taslak) na Dragoviji. U Staroj se Gabeli spominje još Andrija Bukić, Andrija Karamatić, Ilija Mitrović, Grga Pletgasović, Josip Bukac i Mijo Mantuša, a u Maloj Gabeli Vid Bilanović. Godine 1725. pak među posjednicima na Dragoviji nahodimo Marušiće, Plećaše, Prolimnike i Bidiće, a u Vidu i Staroj Gabeli harambašu Ivana Jurišina te Nikoliće, Vukšiće, Daničiće (poslije Bitunjane), Grgurinoviće, Kužiće, Klobučiće, Vukiće, Prolimnike, Borovce, Čolake, Iliće, Klariće, Brljeviće, Grubišiće, Mitroviće, Crnaviće, Zokoviće, Oršuliće, Bukovce, Karamatiće, Tvrdiće i Jeličiće[27]. Većina navedenih obitelji danas ne živi u Vidu. Neke od njih vjerojatno nikada ondje nisu ni živje-

[19] Važno je napomenuti da su transhumantni stočari iz Vida i susjednih hercegovačkih sela (npr. Galići s Rotnoga Doca u susjednoj Bijači) imali zimska pasišta u okolici Mostara (primjerice u Blatnici između Mostara i Čitluka) pa su migracije iz Vida prema Mostarskome blatu i obrnuto posve uobičajene. O tome svjedoči i Carl Patsch (Patsch 1996: 54).

[20] Kutlovići su zaselak sela Trnčina u Popovu.

[21] Riječ je o današnjim Maslaćima.

[22] S obzirom na činjenicu da su osim u Žitomislićima Nemanjići imali posjede i na Pologoši pred Bijelim Virom (u povijesnim se vrelima Pologoša naziva i Nemanjicom) te da iznad Vukova klanca u Vidonjama postoji homonimni oronim, očito je da su Nemanjići bili važni posjednici na neretvanskome području. Osobno se ime *Nemanja* povezuje s osobnim imenom *Manislav* (< *Emanuel*), a zanimljivo je da je prije potvrđeno na hrvatskome povijesnom prostoru nego na srpskome. Naime, na Krku je potvrđeno već u 12., u Zadru u 13. stoljeću, a u Dubrovniku od 14. stoljeća (ARj 7: 896).

[23] Potomci su Sladojevića Beši, Jurišini, Krstičevići, Oršulići i Šetke.

[24] Riječ je o Uzarićima kod Širokoga Brijega, selu u Mostarskome blatu.

[25] Žarkovići su živjeli i u istoimenome zaseoku nedaleko od Glušaca, s hercegovačke strane.

[26] Spomenuti Mate Bebić poslije je sudjelovao i u oslobađanju Čitluka, današnje Gabele.

[27] Podatci su crpljeni iz M. Vidović 2000: 394–395 te Glibota 2006: 143–182.

vidovic.indd 292 3/6/15 9:08:36 AM

le, nego su samo privremeno dobile posjede od Mlečana. To se vjerojatno odnosi na nositelje sljedećih prezimena: Čolan (živjeli su u Jasenici kod Gabele[28]), Reljanović (vjerojatno su iz Zažablja u kojemu postoji zaselak Reljinovac u Vidonjama koji se nekoć zvao Reljanović), Stojanović (rod iz Hutova čiji pripadnici danas nose prezime Vukorep), Perijan, Nikolić (iz Gabele; daljnjim podrijetlom iz Vranjeva Sela), Smoljanović (iz Gabele; daljnjim podrijetlom iz Međugorja), Crnavić, Zoković i Tvrdić (Glibota 2006: 143–168). U vidonjskim su maticama zabilježeni Mitrovići (1728.)[29], Kužići (1742.)[30], Grubišići (1728.)[31], Šalinovići (doselili su se iz Dusine 1733.; živjeli i u Plini), Bradvinići (iz okolice Ljubuškoga), Zovke (daljim su podrijetlom sa Širokoga Brijega odakle su se naselili u Brotnjo te potom u okolicu Ljubuškoga odakle su došli u Vid 1734.), Brljevići (potječu iz Oraha ili Bagalovića; doselili su se 1735.), Bidići na Dragoviji, Vukići i Klarićići (1739.), Vukiše (doselili su se kao Vukšići iz Studenaca 1740.), Karamatići (doselili su se vjerojatno iz Pline 1750.), Jeličići (iz Desana 1751.; vjerojatno su u Desne pristigli iz Brotnja; živjeli su i u Mostaru i Počitelju, a od njih potječu Barišići iz Vidonja), Ivančevići (1759.), Šimunovići (vjerojatno su se doselili iz Strugova 1761.) te Bitunjci (nekoć Daničići iz Radetića; 1825.[32]). U narodnoj se predaji spominju i Kvesići[33] od kojih potječu Rastočići (iz Rasnoga kod Širokoga Brijega) te Jujnovići (podrijetlom iz Hardomilja, a odselili su se iz Vida u Kozicu) koji su živjeli u Tuzibelju. Danas su izumrla plemena Prolimnik (imanja su im naslijedili Musulini i Ramići), Oršulić (od Oršulića su nastali Beši i Jurišini), Buovac (od Buovaca su nastali Borasi), Bašić (od Bašića su nastali Taslaci) te Grgurinović (Grgurinovići su se raslojili na Kešine i Manenice). Godine 1744. objavljeno je *Stanje duša župe Vid* u kojima se spominju nositelji prezimena: Bašić (danas Taslak), Brečić, Brljević, Čorapović (danas Čarapina, nekoć Dragičević), Dumić, Grgurinović (danas Kešina), Jeličić (danas u drugim dijelovima Neretvanske krajine Jelčić), Jelić, Jurišin, Karamatić, Klobučić, Kužić (zapisani kao Kusić), Marušić, Medaković (danas Medak), Mijatović (danas Šiljeg), Milešić, Milošević (danas Suton), Oršulić, Plećaš, Prolimnik, Vekić, Volarević i Vučić. Na području je župe tada živjelo 227 stanovnika u 33 obitelji (M. Vidović 2011: 664–666). Iz vidonjske toponimije saznajemo da su selo nastanjivali i Bakići, Elezi (postoji toponimi *Eleskovača* ispod crkve u Crnićima), Glibe, Mešići i Metovići (postoje toponimi *Metovića ograda* i *Metovića kuk* u Vidu; možda je riječ o Metkovićima[34] koji su još početkom 18. stoljeća živjeli u Gabeli).

[28] Možda je riječ o odseljenim Kraljima iz neumskoga Gradca koji su zabilježeni kao Čolanovići i Čolakovići.

[29] Vrh Jasenice iznad Crnića naziva se *Mitruša*.

[30] Postoji toponim *Kužića gruda* između Crnića i Gabele.

[31] Fra Petar Grubišić navodno je rođen u Vidu nepoznate godine, a umro u Borovcima 1759. (M. Vidović 2005: 60)

[32] Ivan Daničić spominje se 1725. kao posjednik u Vidu i Staroj Gabeli. (Glibota 2006: 182)

[33] Postoji toponim *Kvešuša* pored današnjega vodovoda u Prudu.

[34] Iako podatak nije povezan s temom rada, ovdje napominjem kako je 1443. u četvrti svete Marije u gradu Pagu među stanovnicima zabilježena obitelj Martina Metkovića (Granić 2011: 131).

vidovic.indd 293 3/6/15 9:08:37 AM

Većina je današnjih stanovnika pristigla iz Brotnja i okolice Ljubuškoga, a tek ih je nešto manje pristiglo iz sela u Neretvanskoj dolini i Pojezerju (treba imati na umu da je i to stanovništvo uglavnom hercegovačkoga podrijetla). Na primjeru vidonjskih rodova dobiva se uvid u smjerove migracija na ovome području koje su uglavnom išle od istoka prema zapadu: iz Popova preko Dubrava ili Metkovića na desnu obalu Neretve te potom iz zapadne Hercegovine u Dalmaciju nakon oslobođenja Neretvanske krajine od Osmanlija. Jednim je dijelom stanovništvo pristiglo i iz Mostarskoga blata u kojemu su vidonjski stočari u prošlosti odlazili na zimsku ispašu. Postoje naznake i da se dio obitelji doselio iz sjeverozapadne Hercegovine i Rame, što bi također moglo biti odrazom stočarskih kretanja. Unutrašnje migracije u Neretvanskoj krajini s desne na lijevu obalu rijeke Neretve i obrnuto veoma su rijetke sve do 19. stoljeća. Premošćivanje je Neretve u to doba bilo nemoguće. Koliko je snažna bila ta prirodna prepreka, rječito govori i današnja razlika između neretvanskih govora na lijevoj (ijekavski) i desnoj obali Neretve (ikavski govori). Tek je 1927. s izgradnjom Crnoga puta Vid koliko-toliko povezan s Metkovićem. Dotada je Vid bio mnogo povezaniji s Ljubuškim te su stoga u Vidu česta doseljavanja iz ljubuškoga kraja. Iz Metkovića se pak u Vid doselila tek jedna obitelj, a iz Zažablja i Slivna nitko. S druge strane, u Zažablju je zabilježen tek jedan doseljenik iz zapadnoga dijela Neretvanske doline. Otvorenija granica prema Osmanskome Carstvu vjerojatno je uzrok češćih i obilnijih migracija u Vid i iz Vida, mnogo češćih i obilnijih nego u selima podjednake veličine (kao što su Vidonje) ili znatno većih (kao što je Slivno).

Sve su se navedene izvanjezične okolnosti odrazile i na mjesnu toponimiju. Zbog čestih i obilnih migracija veoma su rijetki tragovi rimskoga i predrimskoga supstrata koje bismo očekivali u Vidu s obzirom na slavnu povijest. Ipak, budući da je i samo ime sela Vid odrazom prvotnih romansko-hrvatskih doticaja te prožimanja kršćanstva i poganskih hrvatskih vjerovanja, možemo slutiti da je supstratnih prežitaka nekoć bilo znatno više, no da su preslojeni i u najvećoj mjeri iščezli poput mnogih antičkih spomenika koji su razneseni ili nagriženi zubom vremena.

2. MOTIVACIJSKA RAZREDBA TOPONIMA NA PODRUČJU ŽUPE VID

U središnjemu se dijelu ovoga rada obrađuje oko 230 toponimnih različnica na području vidonjske župe te se oni dijele po motivacijskim razredima. Toponimi su dijelom prikupljeni tijekom kraćih terenskih istraživanja 2007. i 2014., no glavnina je preuzeta iz 3. broja *Lista Župe Gospe Snježne* u kojemu je toponime s područja vidonjske župe iznio Žarko Markota, 6. broja istoga časopisa u

vidovic.indd 294 3/6/15 9:08:37 AM

kojemu je dio toponomijske baštine iznio Ante Pejar te 7. broja u kojemu je Ivan Vučić iznio toponime s područja Podgreda i Ograđa. Na ovome mjestu ističem kako su vidonjski župni časopis i portal vid.hr postali nezaobilazno vrelo podataka za svakoga istraživača sjeverozapadnoga kutka Neretvanske krajine te stoga najsrdačnije zahvaljujem uredništvu i suradnicima te ih potičem na daljnji rad. Vid je, naime, uz Desne koje su obradili Josip Đugum i Mladen Mateljak, prvo naselje na desnoj obali rijeke Neretve u kojemu su popisani toponimi uz koje se pobliže određuje njegov zemljopisni smještaj, a ovim radom postaje i prvim naseljem na desnoj obali rijeke Neretve, s obzirom na to da je u radu o vidonjskim prezimenima u velikoj mjeri obrađena mjesna antroponimija (D. Vidović 2008), koje je u znatnoj mjeri onomastički obrađeno. Vjerujem da će Vidonjcima biti veoma zanimljivo usporediti pučke predaje i etimologije koje se odnose na pojedine predjele (i koje u određenoj mjeri čak i doprinose otkrivanju uzroka imenovanja) s rezultatima onomastičke obradbe.

Slika 2. Panorama sela Vid (fotografirao: Ivica Puljan)

2.1. Toponimi motivirani geomorfološkim odlikama zemljopisnoga objekta

2.1.1. Zemljopisni nazivi u toponimiji (toponomastički apelativi i izvedenice)

2.1.1.1. Odrazi toponimijskih naziva: *Blato*, *Brig* (usp. *brijeg* ‘blaga visina uz vodotok’), *Doci*, *Dolac*, *Gaz*, *Glavica*, *Glibuša*, *Klanac*, *Kotlina*, *Lokvica*, *Lug* (< *lug* ‘močvarno zemljište obraslo grmljem’), *Luka* (< *luka* ‘vodoplavno zemljište’), *Luke*, *Otok*, *Privorac* (usp. *prijevor* ‘usjedlina između dvaju brda’), *Prolomački pristupak* (< *prolom* ‘provalija’), *Prud* (< *prud* ‘izvorski nanos u obliku praga’), *Strana*, *Uplav* (< *uplav* ‘rukavac’), *Vir* (< *vir* ‘mjesto na kojemu se voda kovitla’), *Vreštica/Vrioštica* (*: vreoce* ‘malo vrelo’), *Vrilo* (usp. *vrelo*), *Vrućica* (< *vrućac* ‘malo vrelo’), *Vrulja* (< *vrulja* ‘mjesto na kojemu voda izbija iz podzemlja’), *Vrutak* (< *vrutak* ‘malo vrelo’).

Na području su vidonjske župe najčešći odrazi hidronimnih apelativa. Nahode se tako odrazi naziva vrelišta (*vir*, *vreoce*, *vrilo*, *vrućac*[35], *vrutak*), zbirališta

[35] U hrvatskoj hidronimiji apelativ *vrućac* može označivati i vrelo u kojemu se voda ne smrzava.

vidovic.indd 295 3/6/15 9:08:37 AM

vode (*lokvica*), povremenih vodotoka (*gaz*), protočnih voda (*uplav*), naplavina (*prud*) te osobito česti nazivi blatišta (*blato*, *glib*, *lug*, *luka*). Od oronimnih su se apelativa u mjesnoj toponimiji uščuvali razmjerno česti apelativi *brig*, *glavica* i *strana* te nešto rjeđi apelativ *privor* 'sedlo'. Među toponimima koji se odnose na morfološke oblike krša moguće je lučiti one kojim su motivirani apelativima svojstvenim brdovitim područjima (*dolac*, *klanac*, *kotlina*) od onih koji se nalaze u nizinskome području (*otok*, *polje*).

2.1.1.2. Toponomijske metafore: *Babina škrinja*, *Dedina škrinja*, *Galija*, *Modro oko* (< *modar* 'proziran' + *oko* 'vrelo okruglasta oblika oko kojega se voda skuplja i sporo otječe'), *Orapak* (*: rep*), *Rotni dolac* (< *rota* 'kolo, kotač').

S trima se toponimima iz ove skupine povezuju predaje. Po predaji se pod stijenama na predjelima *Babina* i *Dedina škrinja* nalazilo blago iz rimskoga razdoblja, a na predjelu su se *Galija* po predaji vezale rimske lađe – galije. Treba ipak napomenuti da je toponomastička metafora *galija* razmjerno česta na istočnoj obali Jadrana te da se obično odnosi na stjenovitu obalu, a rjeđe (kao na Šolti) na gusarska utočišta (usp. Marasović–Alujević–Lozić Knezović 2011: 405). Zabilježeni su i toponimi uvjetovani nazivima ljudskih (*oko*) i životinjskih (*rep*) organa. Apelativ bi pak *rota*[36] 'kolo, kotač' mogao biti dalmatskoga ili mletačkoga postanja (usp. Skok 3: 160).

2.1.2. Toponimi s obzirom na razmještaj, oblik i izgled tla ili vode

2.1.2.1. Toponimi prema smještaju zemljopisnog objekta: *Ćoša* (< *ćoša* 'ugao, kut' < tur. *köse*), *Popričica* (< *popričica* 'poprečna njiva'), *Površje* (usp. *podvršje* 'područje ispod vrha').

2.1.2.2. Toponimi koji označuju oblik i površinska svojstva tla (izravni i metaforični): *Debelo brdo*, *Duboka draga*, *Duge njive*, *Dvogrlja*, *Krivača*, *Krivi doci*, *Rupe*, *Široke livade*, *Velike livade*.

Većina je toponima iz ove skupine pridjevskoga postanja, s tim da neki toponimi poprimaju posebna značenja poput pridjeva *velik* i *debeo* koji poprimaju značenje širok te *kriv* koji može dobiti značenje neobradiv.

2.1.2.3. Toponimi koji se odnose na sastav i osobitosti tla ili vode: *Bila vlaka*, *Bile zemlje*, *Brželjak* (usp. *bržati* 'brzati'), *Crni Dolac* (< *crn* 'obrastao raslinjem'), *Crni Vrh*, *Džuberić* (< *džuber* 'žubor'), *Goleta* (usp. *golet*), *Lelekovac* (< *lelek* 'jauk'), *Podgrede* (< *greda* 'istaknuta stijena'), *Mrkodo* (< *mrk* 'zarastao'), *Pisak* (*: pijesak*), *Pištete* (< *pištet* 'vrelo iz kojega voda pišti'), *Ploča* (< *ploča* 'kvadratni kamen'), *Redac* (< *red* 'hrid, kamen-živac'), *Slana draga*, *Slana voda*, *Smrdelj*, *Stine*, *Suva lokva*, *Vodice*, *Zasutina* (< *sutina* 'gromada'; usp. slov. *suti*).

[36] Usp. oronim Rota kod Kune na Pelješcu.

vidovic.indd 296 3/6/15 9:08:38 AM

Na vrste se tla odnose toponimi koji sadržavaju pridjeve *bil* 'bijel' (u Vidu se toponimi koji sadržavaju pridjev *bil* odnose na zemljišta s bijelim vrstama tla, a u ostatku Neretvanske krajine često i na svijetle i čiste vode ili vrhove okrenute Suncu) i *crn* (u Vidu se toponimi koji sadržavaju pridjev *crn* odnose na raslinjem obrasla područja, a drugdje u Neretvanskoj krajini na mutne vode i vode obrasle travom te na mjesta neizložena Sunčevim zrakama), a oni ujedno mogu biti i prežitkom štovanja slavenskih poganskih božanstava Bjeloboga i Crnoboga, te apelativ *pisak* 'pijesak'. Na kamenita se tla odnose toponimi *Goleta*, *Podgrede*, *Ploča*, *Redac*, *Stine* i *Zasutina*. U ovoj su skupini prisutni i toponimi hidronimnoga postanja koji mogu biti onomatopejskoga postanja (*Džuberić*, *Lelek*, *Pištete*), koji se mogu odnositi na (ne)stalnu prisutnost vode (*Suva lokva*, *Vodice*), brzinu njezina protoka (*Brželjak*) te na miris (*Smrdelj*) ili na osobitosti vode (*Slana draga*, *Slana voda*).

2.1.3. Odnosni toponimi: *Gornje blato*, *Dilići*, *Donji Grad*, *Dražice*, *Gomilice*, *Lazinice*, *Lučica*, *Mala Gabela*, *Mala Mitruša*, *Mala Riva*, *Male drage*, *Mali Humac*, *Mali vir*, *Na Klancu*, *Na Velikome vir*, *Pod Gajon*, *Podgradina*, *Pod Kulon*, *Put Grada*, *Put groblja*, *Put Luke*, *Sridnji vir*, *Stara Gabela*, *Strana iza Grada*, *Velika Mitruša*, *Velika Riva*, *Velike drage*, *Velike njive*, *Veliki vir*, *Veliko vrilo*.

Dvorječni se odnosni toponimi najčešće tvore od pridjeva i imenice (npr. *Gornje blato*), a odnos se među samim toponimima najčešće iskazuje antonimnim parovima pridjeva, pri čemu antonimni par *gornji – donji* izražava prostorne, a *mali – veliki*[37] kvalitativne odnose (usp. Frančić–Mihaljević 1997–1998: 88). Postoje i toponimi u kojih antonimna sastavnica izostaje (tj. ona je *ø*[38]). Dio je toponima tvoren od prijedloga i imenice (npr. *Na Klancu*). Veliko slovo na drugome članu toponimijske sveze (bila ona dvorječna ili višerječna) znak je da je u mjesnoj toponimiji uščuvan i toponim kojima su antonimni toponimi motivirani (npr. *Put Luke*).

2.1.4. Toponimi prema nazivima biljaka, dijelova biljaka i biljnih zajednica: *Bristići* (usp. *brijest* 'Ulmus campetris'), *Bus* (< *bus* 'busen, komad zemlje s travom'), *Dračeva torina* (< *drača* 'Paliurus spina-christi), *Dubići* (< *dub* 'hrast, Quercus'), *Dupčići*, *Gaj* (< *gaj* 'uzgojena šuma'), *Gorica* (< *gorica* 'mlada šuma'), *Grabačica* (< *grab* 'Carpinus orientalis'), *Jasen* (< *jasen* 'Oleaceae Fraxinus'), *Jasenica* (usp. *Jasen*), *Komoračevac* (< *komorač* 'Foeniculum vulgare'), *Smokvica*[39] (< *smokva* 'Ficus carica').

[37] Primjerice, *Mala Riva /Velika Riva*.
[38] Tako je, primjerice, u odnosu *Grad* i *Donji Grad*. Ne nahodimo toponim **Gornji grad*.
[39] Iako se toponimi motivirani apelativom *smokva* najčešće odnose na predio zasaden istoimenim voćem, dio ih je moguće povezati sa slavenskom osnovom *smokъ* 'zloduh, zmaj', poglavito one koji se odnose na zbiralište vode, odnosno na njihovo okruženje (usp. Šimunović 2004: 196). Budući da se toponim Smokvica nalazi u blizini rukavca Glibuša, nije nemoguće da je i to utjecalo na imenovanje.

vidovic.indd 297 3/6/15 9:08:38 AM

U ovoj su se skupini odrazili apelativi kojima se imenuju stablašice (*brijest*[40], *dub*, *grab*, *jasen* i *smokva*), grmolike biljke (*drača* i *komorač*), dijelovi biljke (*bus*) te biljne zajednice (*gaj* i *gorica*).

2.1.5. Toponimi prema nazivima životinja: *Golubinka*, *Orlovac*, *Skarančova lazina.*

Iako se toponim *Golubinka* najvjerojatnije izvodi prema nazivu ptice (*golub*), ne treba posve odbaciti ni izvođenje prema starijemu liku pridjeva dubok – *gl̨bokъ* 'dubok' (usp. Šimunović 2004: 199). Razmjerno su česti i odrazi apelativa *orao* u toponimiji, a u mjesnoj se toponimiji uščuvao naziv ribe *skaranča* (usp. *skoranča* 'primorska uklija, Alburnus albidus').

2.2. Zemljopisna imena od drugih toponima: *Džuberinska draga*, *Goričko blato*, *Klačinska draga*, *Norilj*.

Toponimi su iz ove skupine uvjetovani mjesnim hidronimima (*Džuberin*), oronimima (*Gorica*) i horonimima (*Klačina*). Toponim se pak *Norilj* (nastao razjednačivanjem *n – n* > *n – lj* od starijega *Norin*) izvodi od antičkoga ojkonima *Narona.*

2.3. Toponimi motivirani ljudskom djelatnošću

2.3.1. Toponimi prema izgrađenim objektima, zdanjima

2.3.1.1. Toponimi prema nazivima gospodarskih objekata: *Guvnica* (usp. *gumno* 'mjesto na kojemu se vrše žito'), *Klačina* (< *klačina* 'vapnenica, mjesto na kojemu se čini vapno' < dalm. *calcaina*), *Peškera* (usp. tal. *peschiera* 'ribnjak'), *Pristupak* (< *pristupak* 'pristanište'), *Riva* (< tal. *riva* 'uređena obala'), *Slanica* (< *slanica* 'solana'), *Staje*, *Stanine* (< *stan* 'pastirska nastamba'), *Tumbin*[41] (< *tumbin* 'prokop za vodu' < trš. *tomba* 'grob'; Vinja 3: 285).

Najviše je toponima iz ove skupine uvjetovano gospodarskim djelatnostima povezanim s ribarstvom i riječnim prometom (*Peškera*, *Pristupak* i *Riva*). Nazivom je za gospodarski objekt čija je namjena bila stvaranje građevnoga materijala uvjetovan toponim *Klačina.* Na poljoprivredne se objekte odnosi toponim *Guvnica*, a na stočarske toponimi *Staje* i *Stanine.* Na negdašnju trgovinu solju upućuje toponim *Slanica*, a na umjetno stvoreno korito toponim *Tumbin*.

2.3.1.2. Toponimi prema nazivima obrambenih zdanja: *Grad* (< *grad* 'utvrda'), *Gradina* (< *gradina* 'pretpovijesna utvrda'), *Kulina*[42] (< *kulina* 'razvaline utvrde' < *kula* 'utvrda' < tur. *kule*), *Stražbenica*, *Varda* (< *varda* 'stražbenica'; usp. alb. *vardhë* 'čuvar' < lat. *guarda* 'čuvaj se').

[40] Uz brestova se stabla obično nalaze zbirališta vode.

[41] Istozvučni sam toponim zabilježio i na Mliništu.

[42] Puk toponim tumači apelativom *kulin* 'svinjske iznutrice', no budući da se Dragovija također nalazila nedaleko od mletačko-osmanlijske granice te s obzirom na činjenicu da je ojkonim Kuline potvrđen u Plini i Novim Selima (ondje postoje i ruševine utvrda), vjerojatnije je izvođenje od apelativa *kula*.

vidovic.indd 298 3/6/15 9:08:38 AM

Toponimi se iz ove skupine odnose na pretpovijesne (*Gradina*) i rimske utvrde (*Grad*) koje su Hrvati zatekli nakon doseljenja i njima se služili, na obrambena zdanja podignuta tijekom osmanlijske okupacije (*Kulina*) te na stražbenice.

2.3.2. Toponimi prema obitavalištima te javnim prostorima i putovima: *Crni put*, *Krstače*, *Krstine*, *Mos* (< **Most*), *Pod raskršćen*.

Većina se toponima iz ove skupine odnosi na raskrižja (*Krstače*, *Krstine*, *Pod raskršćen*). Toponimi *Crni put* i *Mos(t)* upućuju na težnju za povezivanjem Ljubuškoga i Metkovića preko Vida koja se ostvarila gradnjom novoga mosta preko Norina 1927. te kasnijega asfaltiranja „crnoga puta" (makadamske ceste) Vid – Metković.

2.3.3. Toponimi s obzirom na gospodarsku djelatnost

2.3.3.1. Toponimi u svezi s poljoprivredom: *Bobovište* (< *bobovište* 'njiva zasijana bobom'), *Bostan* (< *bostan* 'dinja' < tur. *bostan* 'vrt, lubenica i dinja'), *Dili* (usp. *dio* 'zemljište nastalo diobom'), *Đardin* (< *đardin* 'vrt' < tal. *giardino*), *Garište*, *Ječmište* (< *ječam* 'njiva zasijana ječmom'), *Krčevina*, *Mala oranica*, *Njive*, *Prosina* (< *prosina* 'njiva zasijana prosom'), *Ripište* (< *ripa* 'repa'), *U vrtlu*, *Vinice*, *Vlaka* (< *vlaka* 'zavučena duga njiva').

Iz vidonjske toponimije saznajemo da je mjesno stanovništvo između ostaloga sadilo bob, ječam, proso i repu te da se uzgajala vinova loza (*Vinice*). Na diobu zemljišta upućuje pak toponim *Dili*, a na stvaranje novih obradivih površina krčenjem šume i vađenjem kamena toponimi *Krčevina* i *Lazina*. Na tipove obradivih zemljišta upućuju odrazi starijih (vjerojatno dalmatskih) i mlađih romanskih posuđenica *vrta(l)* (usp. lat. *hortulus*) i *đardin* (< tal. *giardino*) te hrvatski apelativi *njiva*, *oranica* i *vlaka*. Na umu treba imati da je turcizam *bostan* mogao označivati i vrt, a ne samo dinju. Da je vjerojatnije da u vidonjskoj toponimiji apelativ *bostan* označuje vrt (a ne vrstu povrća), potvrđuje činjenica da se navedeni predio naziva i *Zanin bostan*. Očito je riječ o posjedovnome toponimu koji se odnosi na vrstu zemljišta, a ne na poljoprivrednu kulturu.

2.3.3.2. Toponimi u svezi sa stočarstvom i obitavalištima za stoku: *Garište*, *Kravačine* (< *kravačina* ('pasište za krave'), *Ograđ*, *Plivor* (: *plivati*), *Pojila*, *Požar*, *Torine*, *Zagoni* (< *zagon* 'ograđeno mjesto na kojemu se okuplja stoka').

Na ograđena mjesta u koja se zagoni stoka upućuju toponimi *Ograđ*, *Torine* i *Zagoni*, na pašnjak za krave toponim *Kravačina*, dok se toponimi *Garište* i *Požar*[43] odnose na mjesta na kojima su pastiri izazivanjem požara stvarali nove

[43] Treba napomenuti da sam dodatnim ispitivanjem utvrdio kako se i ime *Požar* pa čak i *Gorjelište* u Zažablju i Popovu odnose na predjele unutar kojih se nalazi vrelo ili zbiralište vode baš kako je i na sjevernodalmatinskim otocima. Na upozorenju na tu činjenicu zahvaljujem kolegama Anti Juriću i Nikoli Vuletiću. Kako je i u blizni srodnih predjela na području župe Vid također bilo vode, ne treba posve odbaciti ni tu mogućnost.

vidovic.indd 299 3/6/15 9:08:38 AM

pašnjake, *Plivor* na mjesto na kojemu su krave uplivavale, a *Pojila* na mjesta na kojima se stoka napajala.

2.3.4. Toponimi u svezi s mjesnom poviješću i mjesnim predajama: *Banov stup*, *Divojačka draga*, *Kravačina careva*, *Žensko vrilo.*

Na *Divojačkoj dragi* navodno su djevojke čuvale ovce, a uz vrela se pak povezuju obično predaje o utapljanju djevojaka. Toponimi u kojima je sadržan pridjev *carev* najčešće se odnosi na državni pašnjak iz razdoblja austrougarske vladavine. Uz toponim *Banov stup* povezane su predaje o kažnjavanju nepoćudnika.

2.3.5. Toponimi uvjetovani duhovnim životom zajednice: *Babin gomila* (< *baba*[44] 'veliki kamen, hridina' + *gomila*), *Crkovnjak*, *Gomila* (< *gomila* 'hrpa nabacana kamenja' < psl. *mogyla* 'grobni humak'), *Grebak*, *Kapelanija*, *Vid*.

Na crkvene posjede upućuju toponimi *Crkovnjak* i *Kapelanija*, na put kojim su prolazili sprovodi toponim *Mrtvački put*, a označeno je i mjesto na kojemu je postavljen križ. Na moguća grobišta upućuju toponimi *Gomila*, *Grebak*[45] i *Grebina*, s tim da apelativ *gomila* u neretvanskim govorima označuje grobni humak neovisno o tome iz kojega razdoblja potječe, a apelativ *greb* u Zažablju se odnosi na zemljani grob koji je prekriven kamenjem (M. Vidović 1994: 176). U prvome članu dvorječnoga toponima *Dragova gradina* mogao bi se kriti apelativ *drag* 'zmaj'.

2.4. Toponimi antroponimnoga postanja

Najviše je toponima antroponimnoga postanja tvoreno od pridjevaka, rodnih imena i prezimena. U mjesnoj su se toponimiji odrazili sljedeći pridjevci, rodna imena i prezimena negdašnjih ili sadašnjih Vidonjaca: *Bebić* (< alb. *bebë* 'zjenica'; živjeli su u Vidu u 18. st., iselili se, pa su se početkom 20. st. ponovno doselili iz Novih Sela), *Beš* (vjerojatno prema *beš* 'osoba u stanju u kojemu nije posve sigurno hoće li preživjeti'), *Brečić* (< *breče* 'pas'), *Bukovac* (< *bukovac* 'bukov štap' < *bukva*), *Buntić* (< rum. *Buntu*[46]), *Ereš* (usp. *Hereš* < *Hero* < *Herak*), *Jerković* (< *Jerko* < *Jere/Jero* < *Jeronim*; izumrli na Ograđu), *Kešina* (< *keša* 'starac' < tur. *kešiš* 'pop, kaluđer'), *Kužić* (< *kuže* 'štene'; izumrli u Crnićima; bilo ih je u Gabeli), *Kvesić* (< *kvesa* 'ona koji strši'; po predaji stanovali u Prudu te su od njih nastali Rastočići), *Markota* (< *Markota* < *Marko*), *Marović* (danas Marević, nekoć *Marojević* < *Maroje* < *Maro* < *Marin*),

[44] *Baba* je ujedno i ime ženskoga demona, personifikacija ženskoga pretka, možda eufemizam za božanstvo plodnosti (Brozović Rončević 1987: 123). U Neretvanskoj krajini nailazimo na mnogobrojne prežitke pretkršćanskih hrvatskih vjerovanja, tako da ni mogućnost da je dio toponima motiviranih apelativom *baba* zapravo odraz negdašnjega duhovnog života ne treba odbaciti.

[45] Na Grepku je po predaji bila rimska straža.

[46] Rumunjsko ime *Buntu* približno odgovara hrvatskomu *Dobre*.

vidovic.indd 300 3/6/15 9:08:39 AM

Marušić (< *Maruša* < *Mara* < *Marija*), *Milošević* (< *Miloš* < *Milorad/Miloslav*; promijenili prezime u Suton), *Plećaš* (< *plećaš* 'plećata osoba'), *Ramić* (< *Ramo* < *Ramadan*), *Suton* (< *suton* 'predvečerje, sumrak'), *Šiljeg* (usp. *šilježe* 'janje starije od godinu dana') i *Volarević* (< *volar* 'niži hrvatski plemić'; u toponimiji zabilježen i lik Volerić). Također su se odrazila i prezimena *Elez* (< tur. *Elez*; Trebižat), *Galić* (< *gal* 'crn'; Bijača), *Krvavac* (< *krvavac* 'krvni osvetnik'; Gabela) i *Zec* (< *zec*; Brotnjo) iz neposredne okolice čiji su nositelji mogli stalno ili povremeno boraviti na području župe Vid, odrazi bi prezimena *Glibo/Glibić*[47] (< *glibo* 'prljava osoba' < *glib*) iz okolice Mostara i *Mešić* (< *Meša* < *Mehmed* < *Muhamed*) iz Jablanice mogli biti prežitkom negdašnjih stočarskih kretanja, a odraz prezimena *Bakić* (< *bak* 'bik')[48] trag dodjele zemljišta zaslužnicima iz mletačko-osmanskih ratova kad su u blatu od Glibuše prema Crnićima, Jasenici i Gabeli zemljišta dobivali i mnogi stanovnici udaljenijih dijelova Neretvanske krajine (poglavito Kominjani, ali i Slivanjci i Zažapci). U mjesnoj su se toponimiji odrazila i osobna imena, uglavnom kršćanska (*Ivan*, *Lazo* < *Lazar*, *Martin* i *Zane* 'Ivan') te rjeđe narodna (*Božica* < *Bože* < *Bogdana/Bogoslava*) i vlaška (*Sekulan*[49]). U toponimiji su se odrazili i neki antroponimi kojima ne možemo posve pouzdano odrediti postanje. Vjerojatno su prezimenskoga postanja antroponimi *Ćejo* (vjerojatno prema prezimenu Ćehić koje je zabilježeno u Rami ili možda po nadimku *Ćejo* < *ćehaja* 'glavar'), *Ćirko* (< *Ćirko* < *Ćiro* < *Ćiril*; prezime Ćirko inače je zabilježeno u srednjoj Bosni, a prezime Čirko na livanjskome području), *Konjadžić* (možda prema prezimenu Konjhodžić kod Ljubuškoga), *Metović* (možda pogrješno zapisano prezime Metković[50]) i *Rokšić* (prezime *Rokša* < *Roko* zabilježeno je u Mostaru). Antroponim *Čavo* može se odnositi na osobno ime (< *Čavo* < *Časlav*) ili na nadimak (< *Čavo* < *čavka*[51]). Nadimak *Keko* obično se pak povezuje s osobnim imenom *Frane/Frano* ili s albanskim pridjevom *kekë* 'jedar' (Šimunović 2006: 132). Toponim *Mitruša* može se dovesti u vezu s izumrlim prezimenom Mitrović, ali bi se mogao dovesti u vezu ili sa štovanjem svetoga Dimitrija, a možda čak, s obzirom na antičku tradiciju, i s perzijskim božanstvom čije je štovanje bilo poprilično rašireno na istočnome Sredozemlju. Za potvrdu su te pretpostavke ipak potrebni pouzdani arheološki dokazi.

[47] Treba napomenuti da su Glibići/Glibe nosili i prezime Marojević, što bi ih moglo povezati s neretvanskim Marevićima.

[48] Martin i Filip Bakić spominju se 1702. kao posjednici u Čitluku (današnjoj Gabeli; Glibota 2006: 123–124).

[49] Istozvučni toponim u Hardomilju Radoslav Dodig (Dodig 1998: 102) povezuje s junakom iz narodnih pjesama Sekulom Banovićem, no kako su osobni nadimci motivirani vlaškim imenom *Săcuiu* veoma česti, čini mi se vjerojatnijim izvođenje od nadimka konkretnoga stanovnika župe Vid.

[50] U slovenskoj se antroponimiji ime *Metka* dovodi u vezu s kršćanskim imenom *Margareta*.

[51] Obično se nadimkom *Čavka* nazivaju brbljave osobe.

vidovic.indd 301 3/6/15 9:08:39 AM

2.4.1. Višerječni toponimi antroponimnoga postanja

2.4.1.1. Toponimi od antroponima i zemljopisnog naziva: *Bakića glavica*, *Bešov kuk*, *Bešov vir*, *Božičina jama*, *Brečićev umac* (< *Brečić* + *umac* 'humac, omanji brijeg pod travom'), *Čavina draga*, *Ćein umac*, *Ćirkov brig*, *Galina pećina*, *Ivanova draga*, *Jerkovića glavica*, *Kešinov brig*, *Kužića gruda*, *Lazina draga*, *Markotova luka*, *Marušića golovro*, *Metovića kuk*, *Plećaševo razdolje*, *Plećaške krivodoline*, *Ramića vir*, *Sutonov dolac*, *Šiljegova glavica*, *Taslakov lom*.

U ovoj je skupini toponima uščuvano najviše apelativa koji se odnose na geomorfologiju krša: *draga* (apelativ sadržavaju 3 toponima), *dolac* (1), *gruda* (1), *jama* (1), *krivodolina* (1), *pećina* (1) i *razdoblje* (1). Nešto je manje odraza oronimskih osnova: *glavica* (3), *brig*, *kuk* i *umac* (2) te *golovro* 'vrh na kojemu nema raslinja' (1). Najmanje je pak odraza hidronimskih osnova: *vir* (2) te *lom* (< *lom* 'mjesto na kojemu korito naglo svija') i *luka* (1).

2.4.1.2. Toponimi od antroponima i gospodarskih naziva ili naziva nastamba: *Bukovčev vrta*, *Kravačina Konjadžićeva*, *Marušića ječmište*, *Martinovi lazi*, *Marušića njiva*, *Marušića ograde*, *Marušića zlokop* (< *zlokop* 'njiva nepogodna za obradu'), *Mešića kuće*, *Metovića ograda*, *Plećaševe štale*, *Sutonove kuće*, *Vladin jendek* (< *Vlado* + *jendek* 'prokop' < tur. *hendek*), *Volerićeve krčevine*, *Zanin bostan* (< *bostan* 'vrt').

Najviše toponima iz ove skupine uz antroponim sadržava gospodarske nazive povezane sa stočarstvom: *kravačina* (2), *kravačina* (1) i *štala*[52] (1). Uz poljodjelstvo se povezuju apelativi *ječmište* (1), *krčevina* (1), *njiva* (1), *vrta* (1) i *zlokop* (1). Apelativ *ograda* može se odnositi i na ograđeni pašnjak, ali i na zemljište koje se obrađuje. Uščuvan je i hidronimijski apelativ *jendek*.

2.4.1.3. Toponimi od antroponima i naziva biljnih zajednica: *Marovića gajevi*.

2.4.1.4. Toponimi od antroponima i naziva kulturnopovijesnoga postanja: *Erešova kula*, *Marušića gradina*.

2.4.2. Jednorječni toponimi antroponimnoga postanja

2.4.2.1. Toponimi antroponimnoga postanja tvoreni toponomijskim sufiksima: *Buntuša*, *Eleskovača*, *Glibovac*, *Kekavica*, *Krvavčina*[53], *Kvešuša*, *Milošević*a, *Mitruša*, *Zečuša*.

[52] Tijekom svojih sam istraživanja u Neretvanskoj krajini i jugoistočnoj Hercegovini uočio da se apelativ *staja* odrazio u ojkonimiji (imenima naselja), a *štala* u mikrotoponimiji, i to u pravilu uz kakav antroponim. U Dalmaciji je apelativ *štala* uputnije izvoditi od talijanskoga *stallo/stalla* nego od njemačkoga Stall (Dodig 1998: 98).

[53] Uz toponime *Krvavac*, *Krvavčina* i slično u Neretvanskoj krajini nikad ne možemo biti posve sigurni odnose li se na prezime Krvavac ili na mjesto kakva pokolja.

vidovic.indd 302 3/6/15 9:08:39 AM

Svi sufiksi kojima su tvoreni ojkonimi iz ove skupine označuju pripadnost (*-ača*, *-ica*, *-ina*, *-ovica* i *-uša*).

2.4.2.2. Antroponimi u funkciji toponima: *Markote*, *Rokšići*, *Sekulan*, *Volarevići*.

Toponimi iz ove skupine uglavnom su motivirani mjesnim rodnim imenima ili prezimenima te su nastali pluralizacijom.

2.5. Toponimi etničkoga ili etnonimskoga postanja: *Crnići*, *Jaseničko brdo*, *Pru(d)ska draga*, *Prudske njive*, *Rimski put*, *Tatarija*.

U mjesnoj su toponimiji uščuvani mjesni ktetici *jaseнički* (< *Jasenica*) i *pru(d)ski* (< *Prud*). Toponim *Rimski put* svojevrsna je poveznica s antičkim razdobljem. Posebno je zanimljiv toponim *Tatarija*. U Osmanskome Carstvu Tatari su, naime, na konjima raznosili poštu iz Carigrada u različite dijelove Carstva. Pouzdano se zna da je pošta za vrijeme osmanske vladavine dolazila na Gornji Zelenikovac kod Hutova (D. Vidović 2014: 281).

2.6. Toponimi nejasna postanja ili motivacije: *Buzdaruša*[54], *Cener*[55] (< *cener* 'novčanica ili kovanica koja vrijede deset jedinica neke valute'; njem. *Zehner*), *Diginovac*[56], *Gibavac*[57], *Lenjak*[58], *Orman*[59].

3. JEZIČNO RASLOJAVANJE TOPONIMA

U toponimiji su se župe Vid očuvali tragovi različitih jezičnih sustava. Odrazom je ranih romansko-hrvatskih dodira hidronim *Norilj*, pohrvaćeni lik antičkoga toponima Narona. U toponimiji su se župe Vid odrazili dalmatizmi (posuđenice iz dalmatskoga jezika, autohtonoga romanskog jezika koji se govorio na istočnoj obali Jadranskoga mora) *klačina*, *ploča* i *vrta(l)*. Toponimi koji sadržavaju navedene apelative mogu se smatrati supstratnima, a budući da je odraza tih apelativa na južnohrvatskome ozemlju poprilično, moglo bi se ustvrditi kako je udio romanskoga supstratnog sloja gotovo neznatan u odnosu na očekivanja utemeljena na arheološkim istraživanjima, tj. temeljni je hrvatski sloj, vjerojatno poduprt čestim i obilnim migracijama, potpuno prekrio pretpostavljeni stariji romanski, rimski i predrimski supstrat. U temeljnome se hrvatskom sloju zrcale dijalektne crte. Toponimi su, naime, gotovo isključivo ikavski (*Bile vlake*,

[54] Vjerojatno prema *Bazdaruša* (usp. *bazdjeti* 'smrdjeti').
[55] Moguće je da je riječ o kakvu zemljištu koje je otkupljeno za manji novčani iznos.
[56] Vjerojatno prema *diga* 'nasip'.
[57] Vjerojatno prema *gibati se* 'povijati se', kako toponim tumači i pučka etimologija.
[58] Vjerojatno prema prezimenu *Lenjak* (< *lenjak* 'ljenjivac') čiji nositelji danas žive uglavnomu Moslavini.
[59] O postanju toponima vidi u uvodnome dijelu rada.

vidovic.indd 303 3/6/15 9:08:39 AM

Brig, *Pisak*, *Stine*, *Vrilo*), a bilježimo i promjene *a* > *e* (*Orapak*) te *dž* > *ž* (*Džuberin*). Izrazita se metaforičnost mjesne toponimije u tvorbi ogleda u apelativima *golovro* 'vrh bez raslinja' i *zlokop* 'njiva nepogodna za obradu'. Adstratni je pak romanski sloj zastupljen srednjovjekovnim latinizmom (vjerojatno primljenim preko talijanskoga jezika) *gabela* 'carina' te toponimima talijanskoga postanja (*Đardin*, *Peškera*, *Riva* i *Tumbin*). Albanski se jezični utjecaj ogleda pak u toponimu *Varda*, a turski u toponimima *Bostan*, *Ćoša* i *Kulina* te vjerojatno u ojkonimu *Tuzibelj*. Nahodimo ga i među toponimima antroponimnoga podrijetla u kojima su okamenjeni i tragovi albanske i vlaške jezične prisutnosti. Njemački je jezični sloj zastupljen toponimom *Cener*.

U toponimiji su najbogatiji odrazi hidronimijskih apelativa, i to uglavnom hrvatskih (npr. *blato*, *džuberin*, *glib*, *lom*, *oko*, *pištet*, *pojilo*, *smrdenjak*, *vir*, *voda*, *vrilo*, *vrulja*, *vrutak*), ali u manjoj mjeri i romanskih (*tumbin*) i turskih (*jendek*). Među toponimima je pak antroponimnoga postanja razmjerno malo onih koji upućuju na starije stanovništvo sjeverozapadnoga dijela Neretvanske krajine, što se također može tumačiti obilnim i čestim migracijama.

Literatura:

1. ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. 1881. – 1976. JAZU. Zagreb.
2. Brozović Rončević, Dunja. 1987. Tragovi poganskih, kršćanskih i islamskih kultova u toponimiji, *Zbornik 6. jugoslovenske onomastičke konferencije*. Odeljenje jezika i književnosti SANU 7. Beograd. 117–124.
3. Brozović Rončević, Dunja. 1997. Hidronimi s motivom vrelišta na povijesnome hrvatskom području. *Folia onomastica Croatica* 6. 7–40.
4. Brozović Rončević, Dunja. 1997. Nazivi za blatišta i njihovi odrazi u hrvatskoj toponimiji. *Folia onomastica Croatica* 8. 1–40.
5. Dinić, Mihajlo. 1967. *Humsko-trebinjska vlastela*. SANU. Beograd.
6. Dodig, Radoslav. 1998. Toponimija Hardomilja. *Hardomilje: prošlost, ljudi i običaji*. Ur. Rupčić, Jure Ivanov. Hardomilje. 89–103.
7. Đugum, Josip; Mateljak, Mladen. 2008. *Toponimi sela Desana*. Naklada Mateljak. Zagreb.
8. Fermendžin, Euzebije. *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis : ab anno 925 usque ad annum 1752*. Zagreb. JAZU.
9. Frančić, Anđela; Mihaljević, Milica. 1997 – 1998. Antonimija u hrvatskoj ojkonimiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 23/24. 77–102.
10. Glibota, Milan. 2006. *Povijest Donje Neretve i prvi mletački katastri*. Državni arhiv Zadar. Zadar.

vidovic.indd 304 3/6/15 9:08:40 AM

11. Granić, Miroslav. 2011. Antroponimijska građa Paga iz Ruićevih rukopisa. *Toponimija otoka Paga*. Ur. Skračić, Vladimir. Biblioteka Onomastica Adriatica 5. Sveučilište u Zadru-Centar za jadranska onomastička istraživanja. Zadar. 217–250.
12. Marasović-Alujević, Marina; Lozić Knezović, Katarina. 2011. Obalni toponimi otoka Šolte. *Croatian studies review. Časopis za hrvatske studije* 7/1–2. 389–443.
13. Markota, Žarko. 2000. Toponimi – nazivi područja u Vidu i okolici. *List župe Gospe Snježne 3.* http://www.vid.hr/zupni-list/3broj/3-toponimi.htm
14. Nosić, Milan. 1998. *Prezimena zapadne Hercegovine.* Hrvatsko filološko društvo. Rijeka.
15. Patsch, Carl. 1996. *Povijest i topografija Narone*. Ogranak Matice hrvatske u Metkoviću. Metković.
16. Pejar, Ante. 2003. Toponimi s područja naše župe. *List župe Gospe Snježne 6.* http://www.vid.hr/zupni-list/6broj/6-toponimi.htm
17. Sivrić, Marijan. 1999. Srednjovjekovna humska župa Luka. *Srednjovjekovne humske župe*. Ziral. Mostar. 71–117.
18. Sivrić, Marijan. 2003. *Migracije iz Hercegovine na dubrovačko područje (1667. – 1808.): Humski zbornik* 6. Biskupski ordinarijat Mostar – Državni arhiv u Dubrovniku. Dubrovnik – Mostar.
19. Sivrić, Marijan. 2004. Dodjela dubrovačkog građanstva osobama iz Huma i Bosne do 1410. godine. *Hercegovina* 18 (10). 7–33.
20. Sivrić, Marijan; Anđelić, Tomislav. 1999. Srednjovjekovna humska župa Velika (Veljaci). *Srednjovjekovne humske župe*. Ziral. Mostar. 119–140.
21. Sk = Skok, Petar. 1971. – 1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika* I – IV. JAZU. Zagreb.
22. Šimunović, Petar. 2004. *Bračka toponimija*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.
23. Šimunović, Petar. 2006. *Hrvatska prezimena*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.
24. Šimunović, Petar. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.
25. Šimunović, Petar; Lukenda, Marko. 1995. Osobno ime Vid. *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik* 21. 213–225.
26. Škaljić, Abdulah. 1979. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Svjetlost. Sarajevo.
27. Vego, Marko. 1957. *Naselja bosanske srednjovjekovne države.* Svjetlost. Sarajevo.
28. Vidović, Domagoj. 2008. Prezimena sela Vid u Neretvanskoj krajini. *Folia onomastica Croatica* 17. 139–168.

vidovic.indd 305 3/6/15 9:08:40 AM

29. Vidović, Domagoj. 2014. *Zažapska onomastika*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
30. Vidović, Mile. 1998. *Sakralni objekti u Dolini Neretve*. Ogranak Matice hrvatske u Metkoviću. Metković.
31. Vidović, Mile. 2000. *Radovan Jerković – život i djelo*. Ogranak Matice hrvatske u Metkoviću. Metković.
32. Vidović, Mile. 1994. *Župa Vidonje*. Crkva u svijetu. Split.
33. Vidović, Mile. 2005. *Svećeništvo i redovništvo iz Doline Neretve*. Ogranak Matice hrvatske u Metkoviću. Metković.
34. Vidović, Mile. 2011. *Povijest župa doline Neretve*. Ogranak Matice hrvatske u Metkoviću. Metković.
35. Vinja = Vinja. Vojmir. 1998. – 2004. *Jadranske etimologije: Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku, I – III.* HAZU – Školska knjiga. Zagreb.
35. Vučić, Ivan, 2003. Toponimi s područja naše župe. *List župe Gospe Snježne 7.* http://www.vid.hr/zupni-list/7-broj.htm

vidovic.indd 306 3/6/15 9:08:40 AM